

Se dig om och titta sen på denna bild:

Visst ser det rätt olika ut? Här är det höga berg och där helt platt. Trots att det är så olika så är det ett och samma världsarv, Höga Kusten Kvarkens skärgård. Ibland kan det ju vara så att det som är olika ändå kan höra ihop.

Vem av er kan komma på fler saker som verkar olika men ändå har mycket gemensamt?

Mer fakta till den intresserade:

Höga Kusten och Kvarkens skärgård är ett gemensamt världsarv då detta är världens bästa plats att uppleva och förstå landhöjningen efter den senaste istiden.

Inspiration:

Finland och Sverige är olika länder men tillhör Skandinavien.

Lågt - högt
grund - djupt i havet
morän - berg i dagen
platt - kuperat

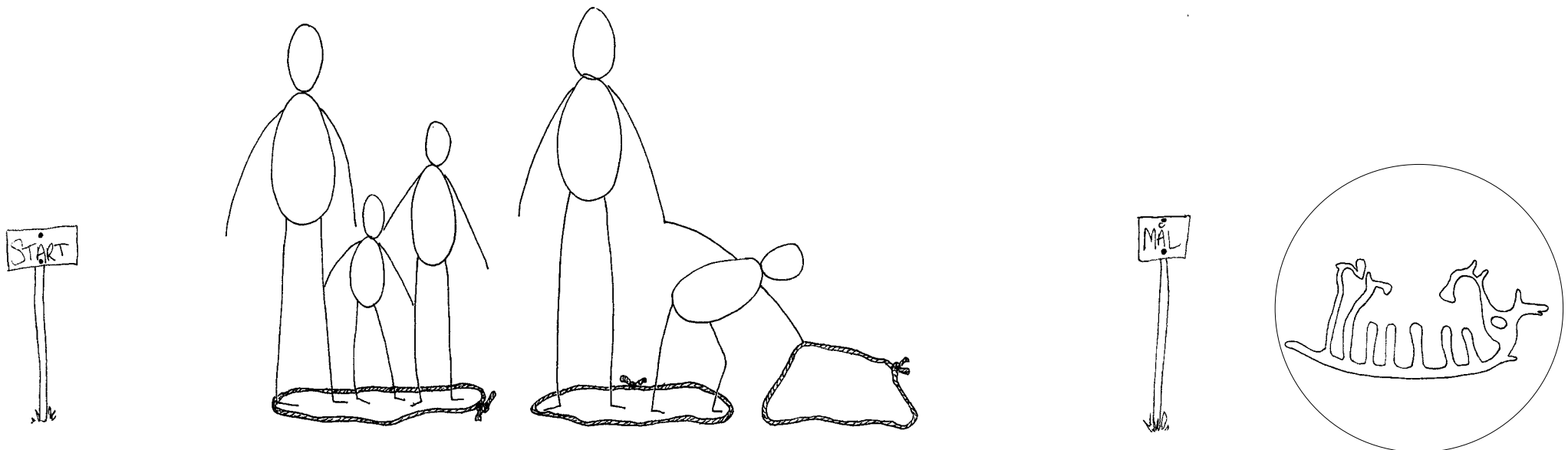
Ananas och äpple är båda frukter
Giraff och katt är däggdjur, likaså
valar och hundar

Människor med olika färg på huden är alla
människor.
Granar och björkar är båda träd.

Blicka långt ut över havet. Långt där borta ligger Finland och Kvarkens skärgård. Där ser det väldigt annorlunda ut men eftersom vi har legat under samma is och tryckts ner och nu har landhöjning är vi ett gemensamt världsarv. Så nu måste vi tillsammans med Finland bevara Höga Kusten och Kvarkens skärgård. För det krävs det samarbete.

Försök att samarbeta genom att ni tar er från denna stolpe till markeringen på nästa träd genom att gå i repens cirklar. Lägg ut det första repet och ställ dig i det. Lägg sedan ut nästa rep i en cikel och gå vidra till den. Det gäller att alla i gruppen ska komma över till nästa markering genom att endast gå i repens cirklar. När man inte har fler repcirklar tar man den som ligger sist och skickar fram så alla kommer vidare. När ni kommit fram leta rätt på burken och lämna ett meddelan till nästa grupp om vad som är bra vid samarbete.

Höga Kusten är tillsammans med Kvarkens skärgård ett världsarv. Men varför har vi människor utsett vissa platser som så värdefulla att vi vill bevara dem för all framtid?

Fundera på vilka platser ni skulle vilja bevara för all framtid.

Rita gärna platsen i din bok.

Inspiration

Machu Picchu

Fakta

Över 190 länder har skrivit på världsarvskonventionen för att man tycker att det är viktigt att bevara historien. Utan historien förlorar vi vårt sammanhang och förstår inte vår samtid. Vi förlorar och vår identitet.

I Sverige har vi 15 världsarv, bland annat Laponia, Birka Hovgården, Visby och Ölands södra odlingslandskap. I världen har vi platser som Galapagosöarna, Pyramiderna i Egypten, Kinesiska muren och Grand Canyon.

Här hittar du hela listan på världsarv: <https://whc.unesco.org/en/list/>

Grand Canyon

Påskön

Världsarv handlar om att bevara platser och fenomen för kommande generationer. Dessa vill vi lämna över till kommande generationer för att alla ska kunna ta del av dem. Alla ska kunna se hur det varit förr. Lära sig av historien och för att förstå människor i andra tider och på andra platser och i andra kulturer.

Vad för budskap skulle du vilja lämna till nästa besökare?

Lämna ditt budskap i asken till nästa besökare. Den ligger i närheten inte mer än 1 meter ärifrån vid en sten.

Inspiration:

"Försök inte följa den väg de visa vandrat, sök vad de sökte." - Matsuo Basho

"Skogen skulle vara mycket tyst om bara den bästa fågeln sjöng" - Okänd

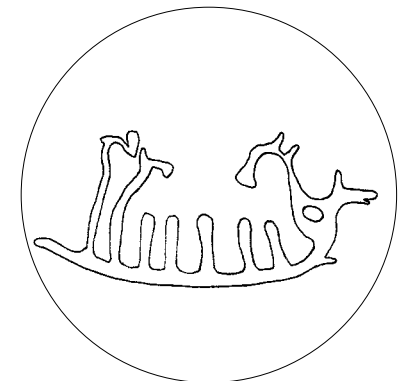
"Du är modigare än du vet, starkare än du tror och klokare än du förstår." - A A Milne

"Tänk på att främlingar är vänner som du inte känner." - Abraham Lincoln

Fakta

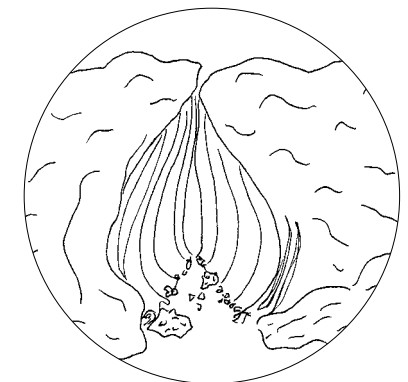
Den argentinska tangon är ett imateriellt kulturarv som blev världsarv 2009.

Att lära känna nya människor gör att vi förstår varandra bättre. Har du stött på människor som du inte kände till innan men när du lärt känna dem tyckte att det var riktigt trevliga och intressanta?

Rita eller berätta för varandra vilka människor du skulle vilja räffa och lära känna härnäst.

Inspiration:

Att lära känna nya platser gör att vi förstår andra kulturer bättre. Har du stött på platser och kulturer som du inte kände till innan men när du lärt känna dem tyckte att det var riktigt intressanta?

Rita eller berätta för varandra vilken plats du skulle vilja upptäcka härnäst.

Inspiration

Tanken med världsarv är att vi vill bevara vissa platser och fenomen för alla kommande generationer så att alla ska kunna ta del av dem. Alla ska kunna se på hur det varit förr. för att förstå människor i andra tider och på andra platser och i andra kulturer.

Vad skulle ni i familjen vilja minnas och bevara för framtiden?

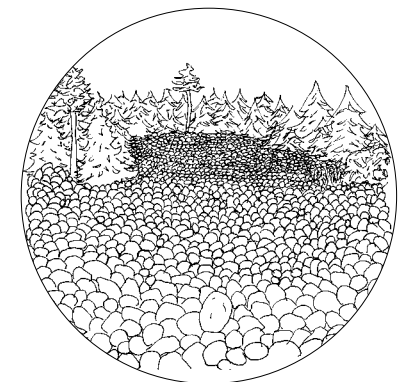

Inspiration:

Ett bra klätterträd.

Något gott recept som mor- eller farföräldrar gör.

Någon hemlis som ni har i familjen.

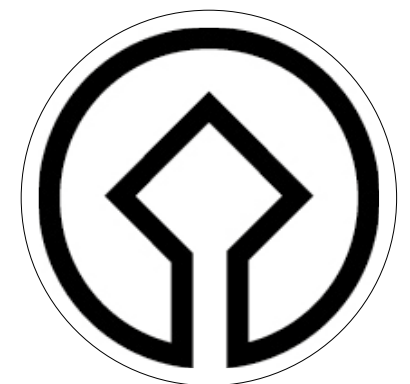
Tanken med världsarv är att vi vill bevara vissa platser och fenomen för alla kommande generationer så att alla ska kunna ta del av dem. Alla ska kunna se hur det varit förr. För att förstå människor i andra tider och på andra platser och i andra kulturer.

Vilken favoritplats har du?

Berätta för de andra varför du vill bevara den.

Inspiration:

Din koja
En skogsglänta
En lekplats

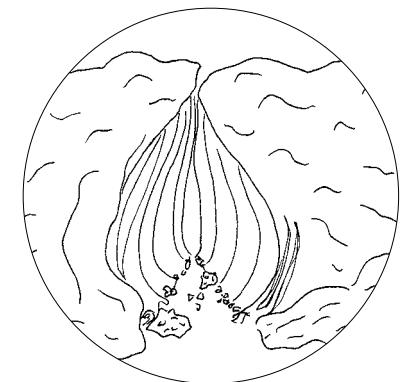
Lägg dig på rygg och titta på molnen. Hoppas du har turen att se några och att de rör sig. Titta på hur de förändrar sig. Tänk att jordens mark med berg och sjöar och allt förändras på ett liknande sett fast det tar mycket längre tid, miljoner av år.

Vad ser ni i molnen?

Fakta:

Våra stora kontinenter flyter runt på jorden. ibland glider de isär, som Afrika/ Europa och syd-/ nordamerika. Då blir det ett glapp och i deet glappet kommer magma upp. Smält sten. Blir det så mycket så att det når över havsytan så formas nytt land, Island till exempel.

På andra ställen kolliderar plattorna, som Inden som far norr ut in i Asien och Himalajas berg bildas.

Titta ut över landskapet här och tänk att allt detta har legat under havet.

Vad kan ha varit så tungt så att allt land här trycktes ner så mycket?

Prova att trycka in en förälders mage så mycket du orkar. Visst krävs det en del kraft?

Inspiration

Fakta

Den stora inlandsisen som var tre kilometer tjock, blev väldigt tung. Den har tryckt ner landet med 1 000 meter! Men så fort den börjar smälta så blir trycket lättare och landet börjar att resa sig. Det harde rest sig med 500 meter innan all is var bortsmält från området. Och för 10 500 år sedan när isen smälte bort från Höga Kusten och fram till idag och landet höjt sig ytterligare 286 meter.

Landhöjningen pågår än idag med 8 milimeter per år.

När det bara var ett tjockt istäcke här fanns det inget som växte här.
Det fanns bara sten, grus och sand. Hur har alla träd kommit hit?

Vem av er kan kasta längst med en kotte?

Mer fakta

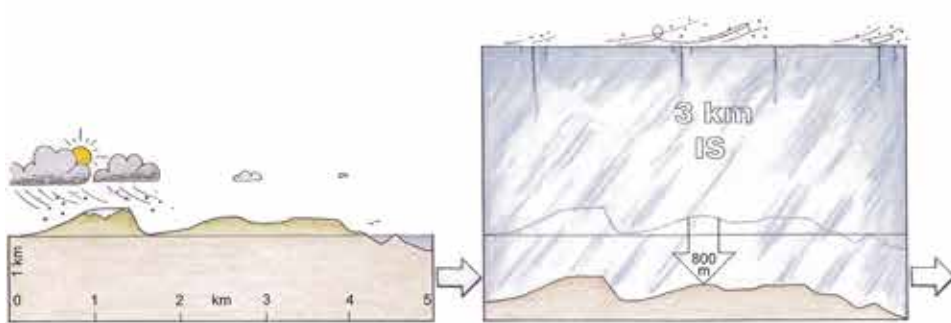
När isen smälte bort var det först bara sten, grus och sand. Några enstaka växter som klarar en tuff miljö började växa här. De skapade lite jordmån som andra växter kan växa i. Men växter kan ju inte gå så för att vandra in i Sverige måste de göra det genom att mammaplantan "kastar" sina frön en bit ifrån sig. Eller om de är riktigt finurliga så fastnar fröet i pälsen på ett djur och kan åka snålskjuts på det sättet.

När isen var som tjockast här var den 3km tjock. Det blir mycket tungt. Detta har tryckt ner marken. När isen sen försvann så höjs marken igen.

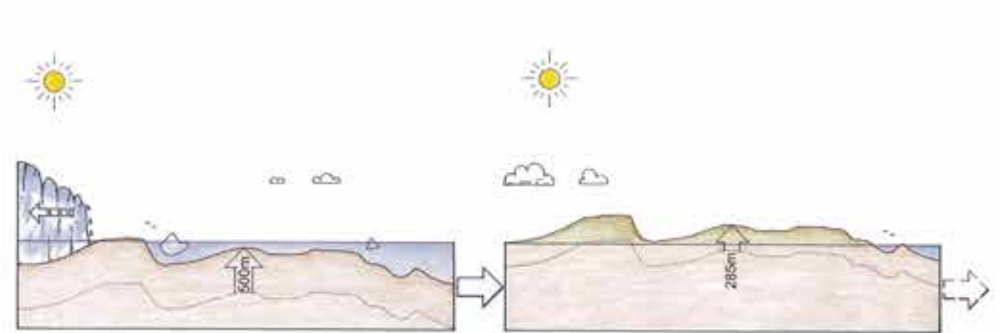
Lägg dig på marken och lägg en större sten på magen. Hur mycket trycks magen ner? Vad händer när du flyttar på stenen? Så var det med isen här. Den tryckte ner hela landskapet och när isen försvann så höjs landet igen.

Fakta

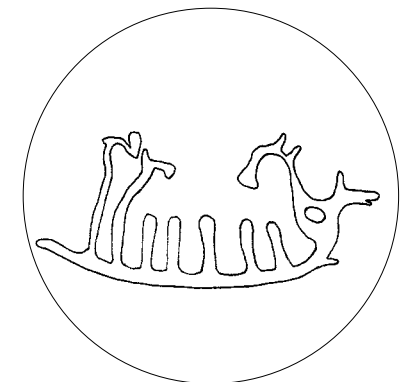
Ursprungsläge

Isen trycker ner landet med sin tyngd.

Landet hade höjt sig 500 meter innan isen smälte bort från Höga Kusten.

Sen har landet höjt sig ytterligare 286 meter.

Om du varit en fisk, då hade du kunnat simma här för 8000 år sedan.

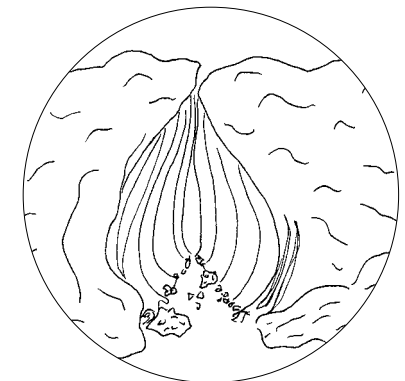
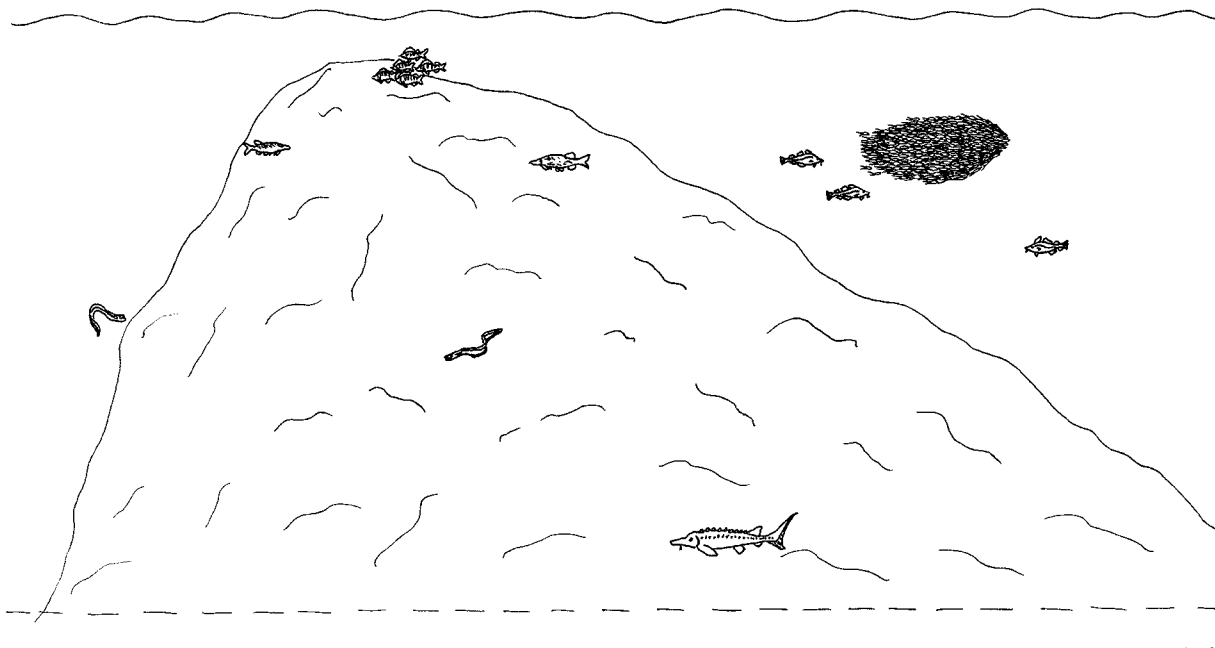
Hur kommer det sig?

Vilken fisk hade du velat vara då? Rita fisken i din bok.

Fakta

På denna illustration ser du Hornöberget, där du nu är. Berget låg långt under vattnet och runt omkring här simmade fiskar. Den vågiga vattenytan är kvar på samma nivå idag men berget har rest sig så mycket så att den streckade linjen nu är i vattennivå.

Inspiration

För ca. 7000 år sedan var detta en strand och just under den tiden var det bra för olika musslor och snäckor i detta hav. Nu kan vi hitta deras skal i skogen och det ger kalk till jorden som bland annat orkidéer gillar.

Vilket mussla eller snäcka hade du velat vara? Rita djuret i din bok.

Inspiration

Östersjömussla

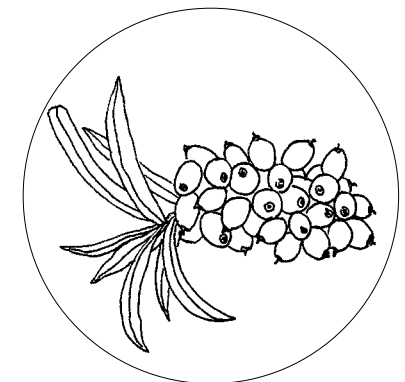
Fakta

Musslor och snäckor lever i havet. När djuret dör ligger skalet kvar på botten. När landet höjer sig så kommer marken till slut upp ovanför vattenytan och med den skalen. Skalen krossas med tiden och kalk, som skalet består av, sipprer ut i jorden.

Vissa växter trivs att det är kalk i jorden. Till exempel olika orkidéer. I Höga Kusten finns bland annat nornan.

Båtsnäcka

Har du någon gång lurats av en sjö och trott att det varit en havsvik?
Eller tvärt om?

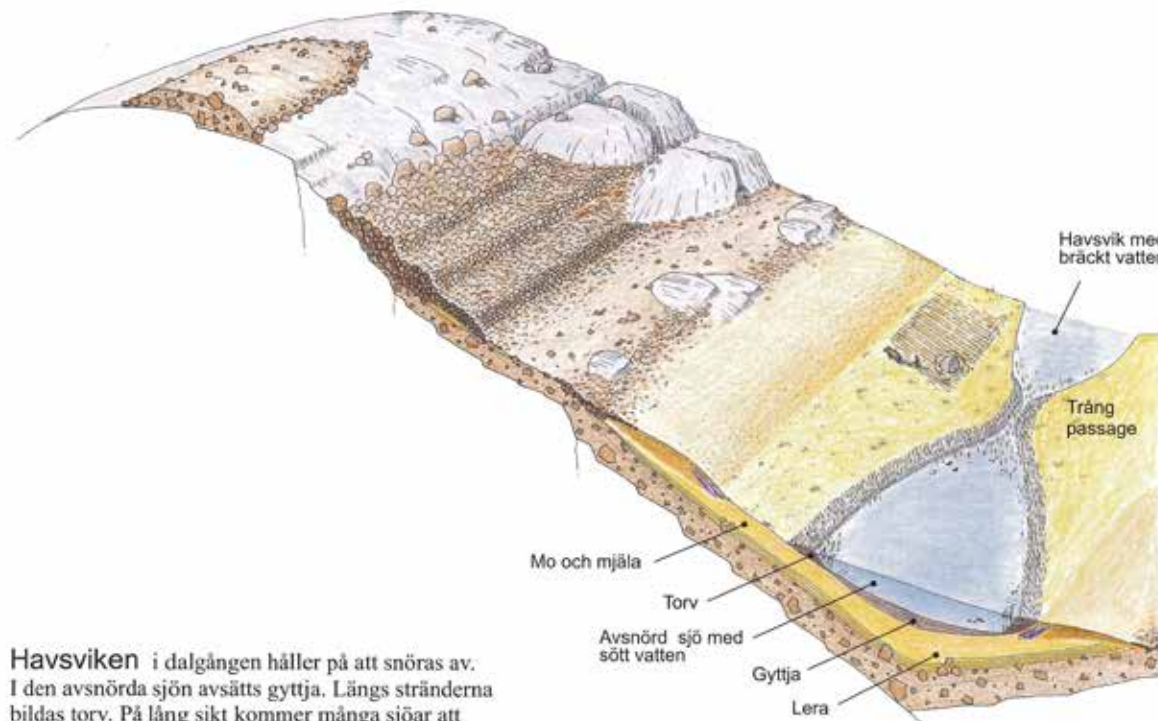
Skål, äggkopp hotell, vatten. gör en sjö.

Inspiration

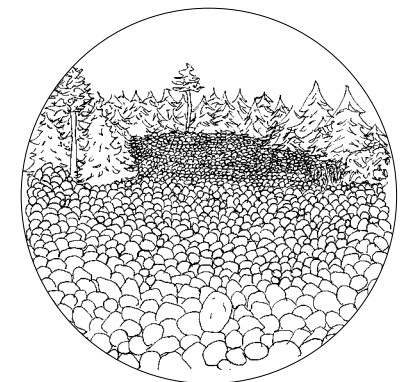
Vågsfjärden är inte längre en fjärd utan en sjö.
Rävsön är inte en ö utan en halvö.

Här en bild från Stortorget med Häggvik som
snört av Vågsfjärden

Fakta

Havsviken i dalgången håller på att snöras av. I den avsnörda sjön avsätts gyttja. Längs stränderna bildas torv. På lång sikt kommer många sjöar att fyllas med sediment och försvinna.

Innan Höga Kustenbron fanns var det färja över älven. Den fanns här redan för 400 år sedan. Då gick vägen från Stockholm upp längs kusten förbi alla städer och byar. Bland annat slingrade den sig förbi Skuleberget.

Men för 7000 år sedan hade det varit bra långt att ro över till andra sidan. Dessutom hade ni bara kommit från en ö till en annan. Då låg nämligen fortfarande mycket mer land under vatten.

Gör en tidslinje med repet. Där 1 centimeter motsvarar 10 år och 10 meter motsvarar 10 000 år.

Markera med piprensarna:

7 000 år sedan. Det är bilden här bredvid.

3 000 år sedan var det bronsålder.

2 000 år sedan föddes Jesus.

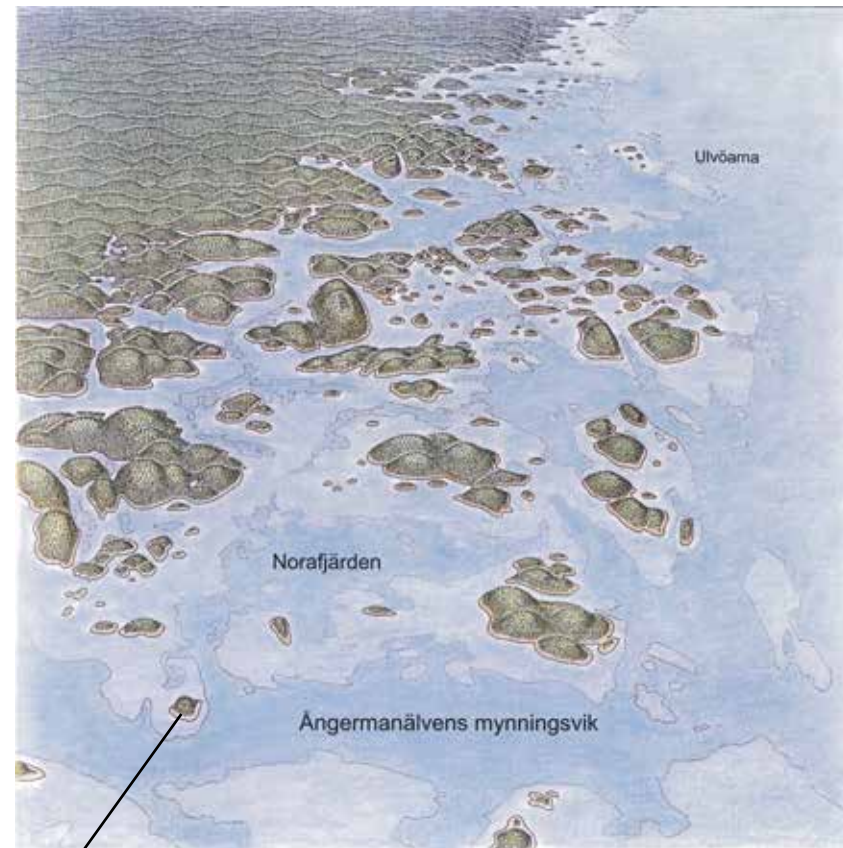
1 000 år sedan anns det vikingar.

400 år sedan rodde man över Ångermanälven för att komma vidare norr ut.

100 år sedan fick vi kvinnlig rösträtt i Sverige

När föddes ni i familjen? Tycker ni det var länge sedan eller kort tid sedan?

Hur långt bort skulle dinosaurierna vara?

Hornöberget

Höga Kusten för
7 000 år sedan.

Stenar och berg kan vara mycket olika. Har du tänkt på hur olika de kan vara?

Leta rätt på en sten som du gillar och berätta för de andra varför du valt den stenen.

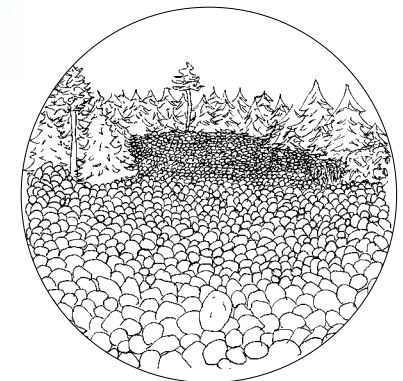
Bygg något av stenarna. Låt de andra gissa vad du byggt. Kunde de gissa?

Fakta

Vissa stenar bildas genom att den smälta magman (stenmassan) stelnar. Till exempel granit.

Andra har omformats, som gnejs.

Och vissa är sedimentära. Det betyder att till exempel att sand som samlats på botten av havet har bildat ett enormt tjockt lager och till slut pressas ihop till en sten. Då heter den sandsten.

Landet höjer sig idag med 8mm per år. Kan det verkligen bli så mycket?
Ställ er på rad och hoppa. Hur långt hoppade ni? Vem hoppade längst?

Och hur lång tid tar det för landet att höja sig lika mycket som du hoppade?

Fakta

8 millimeter är det som landet höjer sig just nu. Men för 10 000 år sedan så höjde sig landet så mycket som 30-40 centimeter per år! Då gick det bra fort.

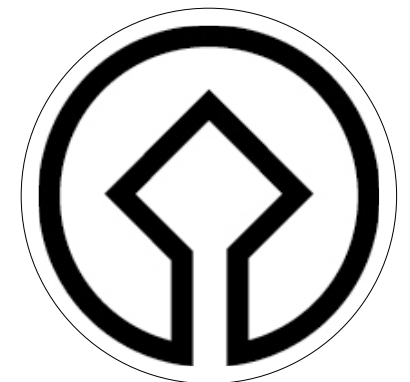
Räknehjälp

Mät hur långt du hoppade i millimeter.

Dela det sen med 8. Prova med huvudräkning.

Hjälps åt!

Resultatet är det antal år som landet behöver för att öja sig lika långt som du hoppat.

Stenar och berg kan vara mycket olika. Har du tänkt på hur olika de kan vara?

Leta reda på två olika stenar. Vad är det för skillnader och likheter?

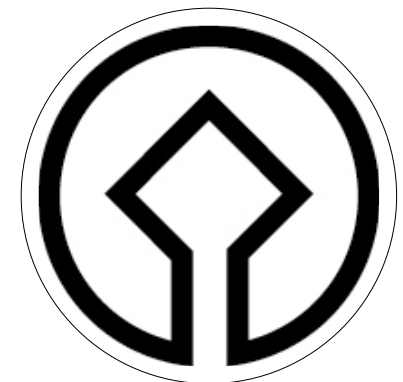
Bygg något av stenarna. Låt de andra gissa vad du byggt. Kunde de gissa?

Fakta

Vissa stenar bildas genom att den smälta magman (stenmassan) stelnar. Till exempel granit.

Andra har omformats, som gnejs.

Och vissa är sedimentära. Det betyder att till exempel att sand som samlats på botten av havet har bildat ett enormt tjockt lager och till slut pressas ihop till en sten. Då heter den sandsten.

När de första människorna kom till Höga Kusten så var Hornöberget bara en liten ö. Du hade stått vid en strand. Vad tror du de hade ordnat till middag?

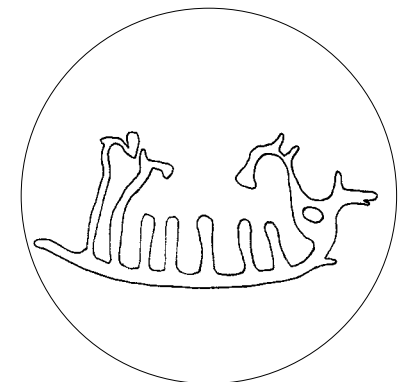
Titta på redskapen på bilderna. Vad tror du de användes till?

Inspiration

Fakta

Man fiskade redan på stenåldern, bland annat säl. Man jagade djur på land och man samlade det man kunde hitta i skog och mark. Man hade inte börjat odla än.

På stenåldern för 7 000 år sedan vad detta en ö. Hur tog de sig hit? Hur hade du rest hit om du levt för 7 000 år sedan tror du? Och hur långt skulle du vanligtvis resa i ditt liv?

Hur tog du dig hit idag?

Hur långt gick du senast du var ute och vandrade i skogen?

Hur lång tid tog det?

Skulle du kunna tänka dig att gå till nästa mål för dagen?

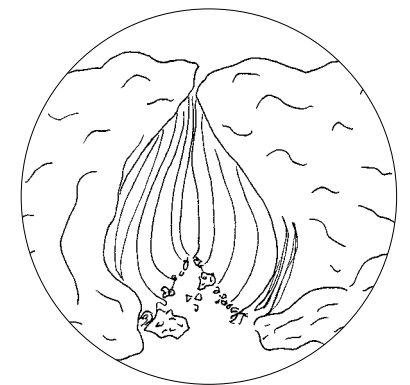
Eller kanske paddla? Ser sjön bra ut för det?

Inspiration

Fakta

Förr fick man ta sig fram för egen kraft. Man vandrade eller så färdades man på vatten i båtar. Dessa fick man ro. Det kan inte ha varit lätt. Men vi vet att människor tog sig långa vägar redan för tusental år sedan.

Man har valt att begrava folk på lite olika sätt genom historien. Till exempel faraonerna i pyramiderna, vikingahövdingar i järnåldersgravar eller som här i stenkistor i gravrösen.

Vilken är den häftigaste graven du har sett?
Kan ni forma den tillsammans i familjen med era kroppar?

Inspiration

Tai Mahal

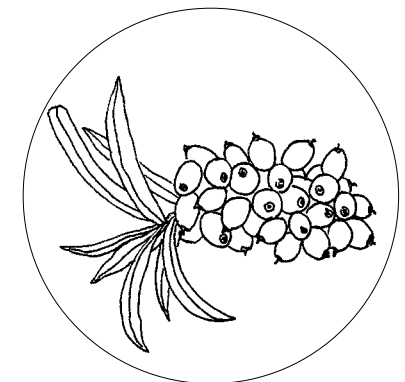
Kryptan i Lunds domkyrka

Pyramiderna

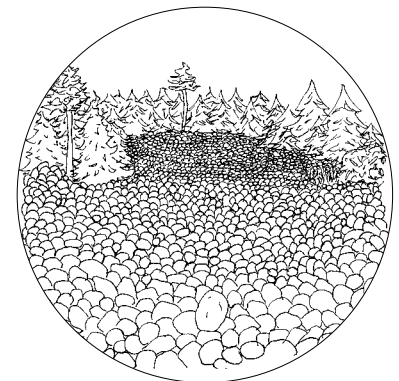
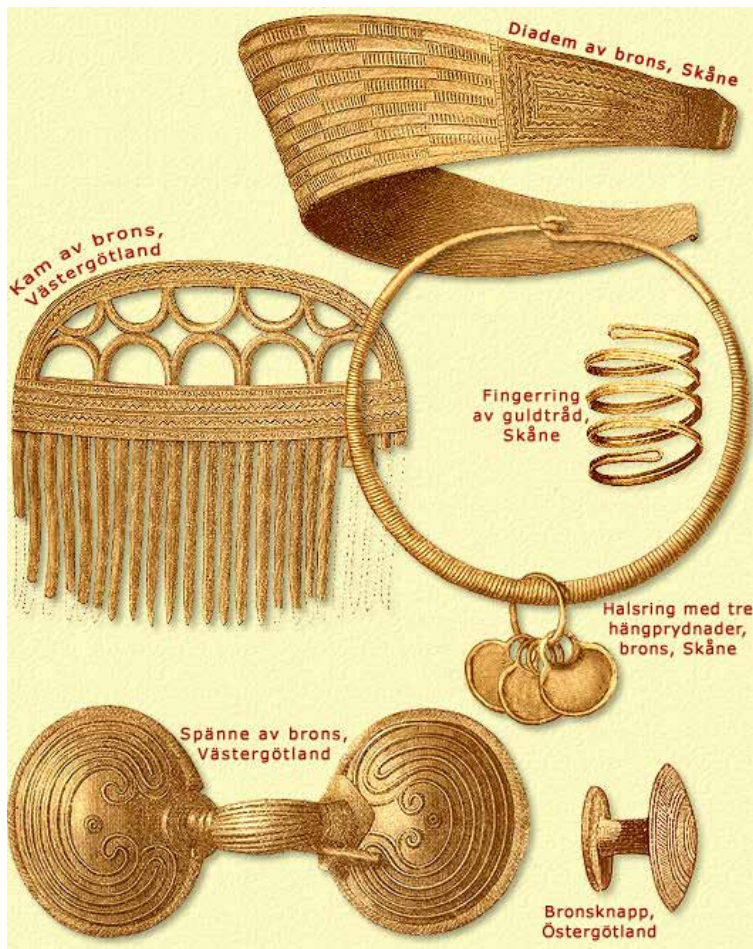
Skogskyrkogården i Stockholm

Detta är ett röse som du ser här är från bronsåldern. Det var på detta sätt man begravde sina döda för mellan 4000 och 2 000 år sedan. Då var det vanligt att den som begravdes fick med sig sina viktigaste ägodelar i graven. Kan du komma på någonting som du tror att en person som levde för 4000 år sedan skulle vilja ha med sig i graven?

Vilka saker är viktigast för dig att ha med när du reser bort?

Inspiration

Detta vindkraftverk förser hela hotellet med ström. En bit bort här finns ett bronsåldersgravröse. Det är ca. 4 000 år gammalt. Hur fick man energi förr?

Den minste i familjen ska försöka lyfta den största. Gick det bra?
Om nu alla hjälps åt att lyfta den störste, går det bättre?

Kan ni göra en dragkamp som blir jämn? Vem ska vara med vem då?

Ta hjälp av repet i ryggsäcken för dragkampen.

Inspiration

Fakta

Det finns lite olika knep som människan kommit på genom tiderna för att med lite kraft ändå kunna flytta större saker. Till exempel med hävstång eller men en talja som syns på bilderna här intill.

